

Від автора

Шановні письменники!

Ідея написати другу книжку письменницької майстерності виникла завдяки багатьом авторам, які полюбили посібник «Жанр есе. Як писати есе на різні теми». Книжка одразу ж набула популярності і стала до вподоби як письменникам-початківцям, так і досвідченим літераторам. Для написання художніх творів потрібні значні навички, дисципліна та практика, які вимагають від письменників знань основних складових художнього стилю та їх майстерного використання у прозовому творі невеликого об'єму. Як і есе, оповідання дають можливість авторам вдосконалювати своє ремесло, а читачам насолодитись історією та прочитати весь твір за короткий проміжок часу. Коротку прозу не обов'язково легше писати, ніж романи чи повісті, але озброївшись практичними інструкціями та оволодівши навичками написання художніх творів, ви на шляху до того, щоб стати відомим письменником.

Передмова

Книжка «Жанр оповідання. Як будуються оповідання» має на меті познайомити авторів з відносно новим літературним жанром — жанром оповідання, який виник у ХІХ столітті та одразу ж завоював серця як письменників, так і читачів. Чому? Тому, що оповідання не надто довгі та складні за змістом і структурою. При цьому, вони дають письменникові можливість глибоко дослідити сюжет, персонажа та тему, а читачу насолодитись історією за одне читання, або, як кажуть, за один присід. Твори художньої літератури є дзеркалом для суджень авторів і збільшуваним склом, через яке читачі уявляють речі такими, якими вони можуть бути у реальному житті.

Як написати оповідання, яке сподобається читачам? Як навчитись майстерно писати художні твори? Чи має оповідання чітко визначену структуру? Письменники-початківці доволі часто задаються подібними питаннями. Відповідь проста: тексти, в тому числі і художні, пишуться на основі певних критеріїв, які можна умовно назвати «формулами». Багато авторів не можуть відразу почати писати хороші тексти, тому що не розуміють, яку саме структуру має літературний твір, а також не знають основних кроків роботи над художніми творами. У цій книзі я спробую детально описати як будуються оповідання, а також надам поради молодим письменникам як почати писати цікаві історії. Ознайомившись з основними прийомами роботи над оповіданнями, автори зможуть визначитись з літературними прийомами, які їм подобаються та найбільше підходять, а також писати хороші художні тексти та знаходити цікаві історії, які доповнять або кинуть виклик одна одній.

ІСТОРІЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЖАНРУ

Художня література — це світ вигаданих історій, подана так, нібито йдеться про реальних людей у реальних ситуаціях. Художні твори змальовують події якби вони мали місце у реальному житті, враховуючи деталі, щоб історія виглядала як безперервний відрізок часу та подій. Важливо, щоб читач «повірился» тому, що відбувається в історії, так само, як глядач сприймає реальність художнього фільму, хоча знає, що це аудіовізуальний твір, а у технологічному плані — сукупність кадрів, пов'язаних єдиним сюжетом. Читаючи художній твір, читачі отримують емоційне задоволення. Як і в реальному житті, історії містять людей, які думають, говорять і поведуться певним чином. Автори оповідань створюють персонажів і умови, які розкривають приховані можливості героїв. Короткі художні твори мають обмежені рамки, але незважаючи на це, письменники майстерно розглядають традиційні й нові питання взаємодії людей у суспільстві.

Художня література спирається на буденні речі і досвід, яким письменники діляться з оточуючим світом, включаючи сімейні стосунки, друзів, знайомих, моменти особистого зростання та успіху тощо. І саме тому, оповідання можна розглядати як серію сцен або епізодів із повсякденного життя. Це може здатися надзвичайно простим, але ідеї для історій навколо вас. Письменники мають особливу здатність проникати в думки й оцінювати інтереси кожного героя оповідання, якого вони створюють, потенційно пропонуючи як власні суб'єктивні інтерпретації життя, так і більш широку авторську розповідь, бачення їхніх думок і поведінки [Bailey, 2010]. Для письменників, важливо навчитись створювати яскраві описи, які пробуджують почуття, роблять читачів учасниками історій, але, як найголовніше, історії повинні звучати правдиво, поєднуючись, переплітаючись та навіть відзеркалюючи життєвий досвід читачів і навколишній світ.

Коротко з історії жанру

Жанр оповідання, досить молодий жанр, виник на початку XIX століття. Оповідання частково сприяло підйому письменного класу та поширенню книгодрукування. Редактори газет і журналів почали публікувати оповідання щоб розважити читачів, створюючи попит на короткі, сюжетні історії, які були б привабливими та подобались великій кількості покупців видань. Поширеність та популярність коротких оповідань зростала разом зі збільшенням кількості друкованих видань [Boyd, 2006]. Короткі оповідання охоплювали різні сюжети, а їх кількість стрімко збільшувалась, що привело, згодом, до появи збірок оповідань окремих авторів.

Слід зазначити, що традиція розповідати історії така ж стара, як і людська мова. Історії були з людьми споконвіку. Усні історії існують стільки ж, скільки існували люди. Перші історії беруть свій початок у стародавніх легендах, міфології, фольклорі та байках. Навіть печерні люди сиділи вночі біля вогнища, розповідали казки, щоб розважити один одного. Вони передавали життєві поради, правила моралі, інформацію про навколишній світ та застереження наступним поколінням.

Багато суспільств мають давні традиції оповідей. Оповідання та традиція розповідати історії існувала за довго до того як з'явилася писемність. Важливо зауважити, що говорячи про усну традицію мається на увазі розповідання історій, які мали ознаки майбутніх друкованих оповідань. Усна традиція мала різні форми, включаючи епічні вірші, співи, пісні тощо. Усна розповідь полягала в тому, що оповідач доносив певну, часто вигадану, історію до аудиторії. Деякі з історій існували в письмовому вигляді, але багато з них передавалися тільки в усній традиції. Не всі історії були історично достовірними чи навіть правдивими. Вигадані історії набували рис більш пізніх художніх творів та мали значний вплив на формування жанру оповідання.

Основними рисами усних розповідей, які мали *схожість* з жанром оповідання, були:

- перекази реальних чи вигаданих подій або історій;

- історії мали в основі дрібні скарги або свідому брехню.

Варто зауважити, що усна розповідь відрізняється від оповідання. В останній практиці письмовий текст фіксується на папері, тоді як в усній розповіді, оповідач може змінювати певні частини тексту переказуючи його зі змінами різним аудиторіям слухачів.

Популярність гумористичних есе, які публікувалися в літературних журналах у XVII столітті та передували появі жанру оповідання, мала вплив на становлення жанру у більш пізній період, але ця форма остаточно закріпилася та розквітла лише у наступному столітті. Оповідання почали користуватися попитом, і цьому явищу сприяли технічні інновації, а саме книгодрукування. Нові друкарські технології на початку XIX століття дозволили газетам збільшити розмір і знизити ціну друку. З'явився простір для заповнення оповіданнями, часто «замальовками», короткими, безсюжетними, хоч і художніми, описами людей, подій і місць. У міру вдосконалення технологій друкарських верстатів на початку XIX століття все більше людей в усьому світі отримували доступ до газет і періодичних видань. Це почалося в 1830-х роках і тривало протягом наступних десятиліть. Було неможливо опублікувати великий роман або його частину у газеті, а коротке оповідання чудово вписувалось і давало читачам неймовірне враження та задоволення від читання [Boyd, 2006].

З огляду на численні спроби авторів і внесок в розвиток оповідання, важко визначити одного конкретного творця цієї літературної форми. У цьому випадку знадобилося колективне зусилля. Деякі письменники популяризували коротку художню прозу, зробивши її виключно розважальною. Перші автори друкованих оповідань поєднували у своїх творах фольклор, гумор, унікальних персонажів і детальний опис обстановки, що і робило їх дуже популярними. Письменники XIX століття намагалися вивести жанр оповідання на новий рівень, досліджуючи гріх, мораль, провину та їхній вплив на людське серце та сумління.

Засновником жанру оповідання вважається американський письменник Едгар Аллен По (1809-1849). Перше оповідання, яке значно відрізнялось від

інших прозових творів, *Рукопис знайдений у пляшці* (1833). Його історії відрізнялись майстерністю, а техніка розповіді була відмінною від попередніх літературних форм. З часом, оповідання почало набувати популярності в Європі, і зокрема Англії. Відомими письменниками, які писали короткі оповідання були Гі де Мопассан (1850-1893), Оноре де Бальзак (1799-1850) та Еміль Золя (1840-1902) (Франція), Вальтер Скотт (1771-1832) та Елізабет Гаскел (1810-1865) (Англія), Морі Огай (1862-1922) та Акутагава Рюноске (1892-1927) (Японія), Генрі Джеймс (1843-1916), Натаніель Готорн (1804-1864), Джек Лондон (1876-1916) та О. Генрі (1862-1910) (США).

Попит на коротку художню літературу зріс наприкінці XIX століття частково завдяки недорогому друку та виникненню великої кількості літературних видань. Окрім того, популярність оповідання, як жанру, пов'язана з індустріалізацією міст та зменшенням кількості вільного часу у читачів для розваг. Зображення життя у місті і селі були традиційними для коротких оповідань цього часу. Ця тенденція зберігалася в першій половині XX століття, коли журнали публікували оповідання в кожному номері. Зазвичай, вони зображували як життя у міському мегаполісі, так і сільські традиції. Цей крок збільшив попит на оповідання та гроші, які за них платили авторам видавці [Chan, 2007]. Поява недорогих друкованих видань дозволила продавати збірки оповідань у кількості, достатній для того, щоб зробити письменницьку діяльність прибутковою справою — це стало кар'єрою, а не просто розвагою для авторів.

Один із способів пояснити появу оповідання як окремого літературного жанру, розглянути поширеність у XIX столітті терміну «оповідання» або «short story» в англomовному світі. До 1880-х років загальноприйнятого терміну не існувало. Хоча літературна форма, яку ми знаємо як сучасне оповідання, з'явилась на сцені пізно, багато письменницьких практик, які стали важливими для авторів оповідань, походять від ранніх творів. Автори коротких оповідань використовували традиції усних розповідей, щоб створити форму, яка охоплює як образні якості оповідання, так і фактичні корені розповідей [Chan, 2007].

Насправді величезний потенціал оповідання зробив його одним із найцінніших джерел про життя, побут та традиції конкретного класу, нації, народності та етнічної групи. «Оповідання виникають як продукт масової культури, так і, одночасно, негативна реакція на неї» [Chan, 2007, xi].

З часом, ранні оповідання поступово почали звільнятися від обмежень розвитку персонажів і форму притчі. Разом із головним героєм читач вирушав у коротку подорож і занурювався у світ вигаданої історії. Через особисту кризу героїв та конфлікт, автори розкривали справжню природу людини та універсальні істини на папері. Художні твори набували наступних *ознак*, що і визначило форму оповідання у подальшому її розвитку:

- коротка розповідна художня проза;
- коротший за роман, його можна прочитати на одному диханні;
- менше персонажів, ніж у романі;
- зосереджений на конкретному моменті в житті героя.

На відміну від оповідання, у романі достатньо довжини, щоб досліджувати багатьох персонажів і дозволити подіям розгортатися протягом тривалого періоду часу. Оповідання, хоча воно може мати декілька героїв, зазвичай зосереджується на одному головному герої, який переживає одну кризу або один конфлікт.

У першій половині ХХ століття привабливість оповідання продовжувала зростати. Оповідання допомагали видавцям продавати журнали. Поява значної кількості нових періодичних видань створило новий ринок для оповідання як літературного жанру. Оповідання виявилися більш популярними серед середнього класу читачів, ніж романи, яким надавала перевагу аристократія. Це розрізнення залишалося аж до Першої світової війни (1914), коли було започатковано багато нових періодичних видань в Європі та Америці. У ХХ столітті вдосконалилась не лише видавнича технологія, але і поштова доставка газет та журналів до читачів, що забезпечило широке розповсюдження оповідань. У цьому середовищі жанр оповідання процвітав. Оповідання були популістськими за форматом та охоплювали містичні, мелодраматичні та

сюжети жахів. У цей час почали виходити «маленькі журнали», які спеціалізувалися виключно на оповіданнях. Незважаючи на те, що багато з журналів мали короткий термін існування, вони дали багатьом письменникам можливість підтримувати своє існування продажем своїх творів [Chan, 2007]. Зникнення великого ринку «маленьких журналів» в другій половині XX століття мало негативний вплив на розвиток жанру.

Майже кожен великий письменник (поет, драматург або прозаїк) опублікував принаймні кілька оповідань у своєму житті. Багато письменників починали з найскладнішої форми письма, поезії, і зазнали невдачі. Перейшовши до наступної форми, оповідання, вони нібито відкривали для себе світ літератури заново і переходили до більш складної форми — роману. Багато коротких історій стали каталізатором для розвитку творчої діяльності митців, у час коли легкий доступ до розваг був досить обмеженим.

У XXI столітті, Інтернет створив нове середовище та відкрив доступ до нових форм проведення дозвілля та розваг. У сучасних читачів завжди під рукою новітні гаджети і саме жанр оповідання дуже добре підходить до напруженого сучасного способу життя, дозволяючи читачам заповнювати 30-хвилинні проміжки в напруженому ритмі мегаполісу веселим і корисним читанням. Читачі демонструють інтерес до сучасних авторів оповідань та заново відкривають для себе класичні художні твори малої прози.

Основні ознаки жанру

Оповідання визначають як короткий прозовий розповідний твір, різновид малої жанрової форми. Художнє оповідання можна прочитати швидко, що дозволяє читачеві насолоджуватися безперервним, повністю усвідомленим, незабутнім досвідом художньої літератури. На відміну від романів, багатих та сповнених складних деталей, короткі історії мають тенденцію бути «крупним» планом і при цьому зображати певний «фрагмент» життя. Зазвичай, коротке оповідання детально розкриває один окремий момент і його значення для читача. Зовні невимушена, як миттєвий знімок, коротка історія насправді є

самостійною формою, події та описи якої створені автором з певною метою, щоб вплинути на емоції читача.